

با سلام دوستان و عزیزان من

با آرزوی سلامتی از خداوند متعال مهربان برای شما دانش آموزان عزیز و خانواده های گرامی تون

مرور درس **ششم** ، هشتم و **نهم** فنون دهم که درس ششم پایه و مبنای درس نهم می باشد .

گروه ادبیات دبیرستان نمونه دولتی فاطمه زهرا سلام الله علیها شهرستان رباط کریم

سجع و انواع آن : به دو واژه ای که در واج یا واجهای پایانی و در وزن یکسان باشند می گوئیم آرایه سجع دارند

* سجع در نثر مثل قافیه در شعر است یعنی در پایان جمله ها می آید و ایجاد آهنگ و موسیقی می کند

انواع سجع : ۱- مطرف ۲- متوازن ۳- متوازی

۱- سجع مطرف : اگر دو واژه در واجهای پایانی یکسان باشند سجع مطرف نام دارد .

مثال ← آرند با بیازارند در جمله ی : دوستی را که به یک سال فراچنگ آرند نشاید که به یک دم بیازارند

۲- سجع متوازن : اگر دو واژه در وزن (تعداد و نوع هجاها) یکسان باشند سجع متوازن نام دارد.

مثال ← ضایع با باطل در جمله ی : ملک بی دین باطل است و دین بی ملک ضایع

مثال دیگر ← مال از بهر آسایش عمر است نه عمر از بهر گرد کردن مال . اولین واژه «عمر» در پایان جمله با مال سجع متوازن است

۳- سجع متوازی : اگر دو واژه هم در واجهای پایانی و هم در وزن یکسان باشند سجع متوازی نام دارند.

مثال ← سال با مال در جمله ی : توانگری به هنر است نه به مال و بزرگی به هنر است نه به سال

نکته : ارزش موسیقایی سجع **متوازی** از هم سجع ها بیشتر است

سجع در شعر هم به کار می رود یعنی در پایان نیم مصرع های اول ، دوم و سوم به کار می رود

مثال ← من مانده ام مهجور از او دیوانه و رنجور از او گویی که نیشی دور از او در استخوانم می رود

«مهجور با رنجور» سجع متوازی و «مهجور و رنجور» با «دور» سجع مطرف می باشند .

مثال دیگر ← در رفتن جان از بدن گویند هر نوعی سخن // من خود به چشم خویشتن دیدم که جانم می رود (شما نوع آنها را بنویسید)

* فایده سجع در نثر ایجاد موسیقی و در شعر افزایش موسیقی است .

مرور درس نهم : موازنه و ترصیح

موازنه: اگر واژه های دو جمله یا دو مصرع همه مقابل هم سجع متوازن یا متوازی باشند آرایه موازنه ایجاد میشود.

مثال ← زگرز تو خورشید گریان شود ز تیغ تو بهرام بریان شود

ز گرز تو خورشید گریان شود

ز تیغ تو بهرام بریان شود

آرایه موازنه دارد چون دو واژه (گرز با تیغ و خورشید با بهرام) سجع متوازن و واژه (بریان و گریان) سجع متوازی هستند

اما بیت ← گر عزم جفا داری سر در رخت اندازم و راه وفا گیری جان در قدمت ریزم

وقتی واژه ها را مقابل هم قرا می دهیم شاید با توجه به اختیار شاعری دو واژه ی آخر هم وزن در بیابند یعنی تعداد هجاهاشون برابر باشه

ولی بدون در نظر گرفتن و کاربرد اختیار شاعری متوازن یا متوازی نیستند پس در بیت زیر (خود ارزیابی سوال یک صفحه ۷۵)

گر عزم جفا داری سر در رخت اندازم و راه وفا گیری جان در قدمت ریزم

واژه (رَهت با قدمت) و (اندازم باریزم) سجع مطرف هستند و این بیت موازنه ندارد.

ترصیع : همان موازنه است با این فرق که همه واژه ها مقابل هم در دو جمله یا در دو مصرع سجع متوازی هستند .

مثال ← ما برون را ننگریم قال را   ما درون را بنگریم و حال را   (همه واژه ها مقابل هم سجع متوازی هستند)

نکته : بچه های خوبو عزیز ، ممکن است از شما بپرسند که شاعر یا گوینده از چه شیوه ای برای بهره گیری سجع در مثال بالا استفاده کرد؟ پاسخ : به شیوه ترصیع و اگر بیتی آرایه موازنه داشت به شیوه موازنه از سجع بهره گیری کرد .

پاسخ کارگاه تحلیل فصل سوم

تمرین شماره ۱ بررسی شعر رودکی از نظر ویژگی **قلمرو زبانی** (شامل کاربرد واژگان و ارتباط آنها ، ساختار دستوری و ترکیب سازی و..)

- ۱- به کار گیری «همی» به جای «می» در همی آید . ۲- واژه های کهن مثل «خنگ» به معنی اسب و فعل «آید» به معنی «شود» در بیت دوم که معنی بیت : سنگ ریزه های آمودریا و سختی های راه این دریا در زیر پایم مثل پرنیان (پارچه لطیف) نرم می شود. حرف «را» در بیت سوم به معنی فک اضافه یعنی تا میان خنگ(اسب) ما .
و واژه «زی» در مصرع دوم به معنی «به سوی تو» ۳- کمی لغات عربی

تمرین شماره ۲ بررسی ویژگی **قلمرو ادبی** (شامل آرایه ها و اگر متن داده شده شعر بود قافیه و ردیف هم بررسی می شود)

- ۱- در سطر اول متن تلمیح به آفرینش یعنی با ذکر واژه هایی اشاره به آفرینش دارد ۲- در سطر دوم تضمین چون حدیث «اول ما خلق الله تعالی القلم» پیامبر صلی الله علیه وآله وسلم را آورده است. ۳- آرایه تکرار واژه هایی مثل قلم ، خواست و آفرید

دانش آموزان عزیزم تمرین شماره ۳ را محبت کنید بعد از مطالعه ی این جزوه حلش کنید .

تمرین شماره ۴ تقطیع هجایی بیت مقابل را انجام دهید « دانه باشی مرغکانت برچنند غنچه باشی کودکانت برکنند»

دا ن با شی م ر غ کانت برچ نند

غن چ باشی کو د کانت برک نند

– U –   – – U –   – – U –
فا علاتن   فاعلاتن   فاعلن

نکته : هجای پایانی هر دو مصرع هجای کشیده است که طبق قواعد و تبصره های تقطیع هجایی علامت هجای کشیده (– U) را خط می زنیم و هجای بلند به حساب می آوریم

- * توجه بفر مایید دانش آموزان عزیز برای تعیین وزن شعر نکاتی را باید در ابتدا به طور کاربردی مرور کنید و در خاطر داشته باشید که اساس آن درست خواندن و درست نوشتن یعنی به خط عروضی نوشتن می باشد . (همانطور که بیت را می خوانیم به همان صورت می نویسیم ۱- واژه خویش ← خیش نوشته می شود ۲- واژه چون ← چن نوشته می شود واژه نامه ← نام نوشته میشود ۳- حروف تشدید دار دو بار نوشته میشود مثل عزت ← عزت ۴- واو عطف ضمه تلفظ می شود ← من و شما ← م ن ۵- اگر همزه آغازین قبلش صامت باشد و تلفظ نشود حذفش می کنیم مثل «بر آید» ← ب را ید در هجای دوم همزه آغازین حذف شد

یادتان فرود نون ساکن بعد از مصوت بلند حذف می شود و هجاهای کشیده در مصراع را با فاصله مشخص بنویسید تا دچار کمبود یا

نابرابری هجاها نشوید و دیگر اینکه هجای کوتاه و کشیده پایان مصرع بلند به حساب می آید تمرین شماره پنجم صفحه ۷۶ را با

آرامش و تانی ابتدا درست بخوانید بعد با در نظر گرفتن نکاتی که از قبل فرا گرفتید و الان مرور کردید تقطیع هجایی کنید و با توجه به صورت سوال پاسخش را بنویسید.

دوستان عزیز از وظیفه شناسی و مسئولیت پذیری تان در انجام تکالیف و وظایف متشکر و ممنونیم.

